

Oláh Szabolcs

Bornemisza Péter és a bártfai 1593-as énekeskönyv

A prédikáció textusához igazodó gyülekezeti éneklés
a *Foliopostillában*

Csallóköz-Mátyusföld egykori evangélikus szuperintendense, Bornemisza Péter, akit 1578 végén *Ördögi kísértetekről* szerzett munkája miatt protestáns egyházi bíróság ítelt el, majd utasított ki Semptéről, 1579 őszétől kezdve Detrekő várában, Balassi

Oláh Szabolcs irodalomtörténész (Debrecen), a KLTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén dolgozik. A jelen írás egy fejezet a szerző közelmúltban megvédett bölcsész-doktori értekezéséből, a folyóirat számára rövidített változatban.

István oltalma alatt új prédikációs kötetten dolgozik. Az 1584-ben végül Rárbokon kiadott *Prédikációk egész esztendő által* című könyv, amely alakjáról az irodalomban a *Foliopostilla* nevet kapta, a művelődéstörténet időről időre megújuló érdeklődésére már pusztán lenyűgöző méretei miatt is bizonyíthatott.¹ Műfajttörténeti szempontból emlékeztetése az a vonása tette, hogy a szerző az elmondásra, prédikációra már alig alkalmas, mert túlzottan tagolt, skolasztikus jellegű fejtegetéseket családi, házi esti felolvasásra szánta. A korábbi, mintegy 7500 lapnyi ötrészes postillával (1573–1579) megegyezik az egykötetes abban, hogy ez is tartalmaz az esztendő minden vásár- és ünnepnapjára evangéliumi szakaszt (a Luther által megtartott óegyházi perikópa-rend alapján), a kiválogatott szentírási textust ez is előbb röviden, majd prédikációba foglalva mondatonként magyarázza, sőt az ünnep jellegéhez illő imádságot is kínál.² Az viszont már a *Foliopostilla* sajátossága, hogy utal a prédikáció vagy a magánolvasás előtt és után alkalmas énekekre. Ez adja liturgia- és énekléstörténeti jelentőségét is: ének-rubrikái az énekek helyét az egyházi éven és az istentiszteleten belül is meghatározzák. Bornemisza ágendaszerű útmutatásai a könyvben szorosan egymáshoz kötik az igehirdetést, a gyülekezeti éneklést, a káté-magyarázat és az imádság szempontjait. Ezt jelzi az is, hogy a szerző a kötet végére függelékként katekizmust és énekgyűjteményt tervezett; az előbbi nem valósult meg, az utóbbit terjedelmi okokból végül

¹ Bornemisza Péter: *Prédikációk egész esztendő által minden vasarnapra rendeltetett euangeliomból*. Detrekő—Rárbok 1584.; Borsa Gedeon — Hervay Ferenc — Holl Béla — Käfer István — Kelecsényi Ákos: *Régi Magyarországi Nyomtatványok* I. 1473–1600. Bp. 1971. és II. 1601–1635. Bp. 1983. A továbbiakban RMNy. A *Foliopostilla* sorszáma RMNy 541.

² Az óegyházi perikópához való csatlakozás révén Bornemisza postillái elegyítik a *homilia*, a textust magyarázó igehirdetés és a *sermo*, a témás prédikáció lehetőségeit. A kiválogatott evangéliumi szakaszok megkövetelik az egyházi év eseményeihez való igazodást, ám sokat járt útról lévén szó, mód nyílik a közlendő anyag céltudatos, témakörök szerinti elosztására is. Vö. Schüle Tibor: *Bornemisza Péter 1535–1584. A XVI. századi magyar művelődés és lelkiség történetéből*. Sopron—Bp.—Győr 1939. 301–305.; Botta István: *Huszár Gál élete, művei és kora (1512?–1575)*. 1991. 345–376., 424–438. [Humanizmus és reformáció 18.]

Jandoric Józsefnek,

hálás köszönettel, hogy egykoron ezen írással
orális valóságát leírta és időt biztosított.

Tisztelettel köszönt

Aláh halola

1999. nov. 3.